

॥ वंदे मातरम्. ॥

मोहीजीविलास नाट्य समान

भाटे

श्री सती चंद्रिका

अथवा

कलानुगमां देवी.

नाटकना सक्षिप्त सारांश.

***

गगनार न्या छपायी प्रसीद्ध करनार,

. मोहनलाल लक्ष्मणभाष मोही-मुद्रय.

मालेकः—श्री मोहीजीविलास नाट्य समान.

***

पृथी १ वी.

प्रत ५००

। १९७५.

६० स० १९१८.

कीमत. ०—८—०

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
ગુજરાત પ્રેસિડેન્સી મંત્રાલય
૯૫૨

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

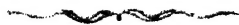
[ગુજરાત કૃષીરાશિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૭૮૫૨ વાર્ષિક

પુસ્તકનું નામ રાત્રી પંદરીડી

વિભાગ ૬-૨

લેખક તરફથી બે ઉઠગાર.

પ્રીય વાચકોને હું નીચે સહી કરનાર જણાવું છું કે,
તી ચંદ્રીકાની નોવેલ ઘણીજ વાંચવા લાયક તેમજ સમ-
યક તેમજ ઘણી રસાયન ગ્રામ્યનો સહીત છે. તે આપ પ્રીય
વાંચી ખાત્રી કરશો નોવેલની ચોપડી મલવાનું ઠેકાણું નીચે
નુજબ છે. તે નીચે લખ્યા મુજબની કીંમત આપી ચોપડી વાંચવા
જુલશો નહીં.

મુલ્ય ૮ આના

મી. મોહનલાલ લલ્લુભાઈ મોદી.

૬૦ પીરકાદી—મુરૂચ.

મુખ્ય પાત્રોના નામ.

પુરૂષ પાત્રો.

નોલાબ્બર દેવ...ગોડદેશનો ન્યાયાધીપ રાજા.

અમીચંદ.....સેના ચાંદીના સદાનો વેપારીને સતી ચંદ્રીકાનો પીતા
તથા જ્યંતીલાલનો મુખ્ય સસરો.

નથુચંદ.....પૈસાથી હંકારી થયેલો રત્ની ગાસડીના સદા કરનારો
વહેપારી. સતી ચંદ્રીકાનો મુખ્ય સસરો તથા જ્યંતી-
લાલનો પીતા.

હસોચંદ.....મોદીનો વેપાર કરનાર ધનાઢ્ય વેપારી અને પાછળથી
જ્યંતીલાલનો સસરો રક્ષમણીનો પીતા.

જંઘીલાલ.....ધનાઢ્ય હસોચંદનો પુત્ર રક્ષમણીનો બાપ અને પાછળથી
પ્રજ્ઞલનો સ્વામી.

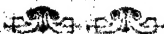
જ્યંતીલાલ.....હજી હંકારી નથુચંદનો પુત્ર ને સતી ચંદ્રીકાનો સ્વામી
અને પાછળથી થયેલો રક્ષમણીનો પ્રેમી.

જેરીમલ.....લુટારાઓની દુકાનીનો સેનાધીપતી.

સાકરલાલ.....શા. અમીચંદનો બરોસાદાર મુનીમ.

પોલીસ પટેલ...ગામનો મુખી.

ઉપરાંત—આડતીયા, જસાદાર, લાડુ ભટ્ટ, ગોર મહારાજ, રાવ, સખા,
સેનાધીપતી, પોલીસ, લશ્કર, તથા તારે બ્રાહ્મીનનો પટ્ટાવાસી બીજેરે

શ્રી પાત્રો.

સતી ચંદ્રીકા.....અમીચંદની પુત્રી તથા જ્યંતીલાલની ધર્મ પત્ની તથા બાઈ મંગાની દીકરી.

મંગા.....અમીચંદની ધર્મ પત્ની જ્યંતીલાલની સાસુ તથા સતી ચંદ્રીકાની માતા.

સચીતા.....નયુચંદ હંકરીની પત્ની જ્યંતીલાલની માતા સતી ચંદ્રીકાની સાસુ અને પાછલચી રૂદ્રમણ્ણીની સાસુ

વનીતા.....નગરચૈક હલોચંદની પત્ની તથા જ્યંતીલાલની સાસુ અને રૂદ્રમણ્ણીની માતા.

રૂદ્રમણ્ણી.....નગરચૈક હલોચંદની પુત્રી વનીતાની દીકરી અને પાછલચી અને શ્રી જ્યંતીલાલની પત્ની.

પ્રકૃલ.....માતા પીતા પીતાની નીરાચાર બાળા નયુચંદની બાણેજ અને પાછલચી અન્સીલાલની પ્રાણેશ્વરી સતી ચંદ્રીકાની સાહેલી

ઉપરાંત. વારાંગના, સાહેલીચો, દાસી, વીગેરે.

વડે માતરમ્.

પ્રારંભ.

૧૧૧૧૧

શ્રી સતી ચંદ્રીકાના ખેલનો આખો
સારંસ ગાયનો સહીત.

પ્રવેશ ૧. ગા. ૧ સ્તુતી.

૧૧૧૧૧૧૧

નટી— વંદીએ જુઠું શ્રી કીરતાર,
અકલીત એલી તારીએ અપાર.—વંદીએ.
વીણુ તમે દયા ધરો, દીનજનના દુઃખ હરો.
અરજ હમારી સ્વીકારી, કંગાલના કષ્ટ હરો.
વીણુ તમારો પમાય નહી વીરતાર—વં.

નટી—પ્રાણનાથ હમોને કેમ ખેલાવો છો.

સુત્રધાર—મારે આજે સતી ચંદ્રીકાનો ખેલ ભજવવો છે
તેમા તમારી શી મરજ છે.

નટી—પ્રાણનાથ સતી ચંદ્રીકા એ કોણુ હતી, ને કયા દેશમાં
રહેતી હતી. અને એના માતા પીતાના નામ શું હતા.
ને એને આલમ દુનીયા સતી કેમ કહેછે તે સમજાવશો.

સુત્રધાર—સતી ચંદ્રીકા એ જોરહેસના શા. અમીચંદની પુત્રી
હતી. તેની માતાનું નામ ગંગા હતું એ સતી બાળાએ
પોતાના સત્યથી પોતાનું સંકટ દુર કર્યું તેમજ બીજા
મણ્યા હંકારીના અણીમાન ઉતાર્યા ને દુષ્ટ ચંડાલોના

પાપ મુકત કરાવ્યા તે બધાને પ્રભુ ભક્તીના ધર્મ
બતાવ્યા તેથી તેને આલમ દુનીયા સતી કહેછે.

નટી તથા }
મુત્રધાર. }

૭૧૧-૨

ધન્ય ધન્ય સતી સ્ત્રીને, સર્વ માનવ તેને સમરતા.
અંભીમાનીના હંકાર ઉતાર્યા, પાપીયોના પાપ છોડાવ્યા.
ધર્મ નોતીના રસ્તા બતાવ્યા, તેથી લોકો તેને ભજતા.-ધન્ય
સેવા કરવા રૂપી મુનીયા, સતી પાસે હંમેશા રહેતા.
પ્રભુ ભક્તીના પંથ સમજાવ્યા, તેથી લોકો તેને ભજતા.-ધન્ય.

પ્રવેશ ૨ જો.

~~~~~

સ્થળ શા. અમીચંદનું મકાન.

સતી ચંદ્રીકાની માતા ગંગા પોતાના ખાનગી રૂમમાં બેસીને
પોતાની પુત્રીના લગ્ન કરવાનો વીચાર કરે છે ત્યાં ચંદ્રીકાનો
પીતા અમીચંદ આવે છે.

અમીચંદ--બહાલી ગંગા તું એકાન્ત શું વીચાર કરે છે.

ગંગા--પ્રાણુનાથ આપણી ચંદ્રીકાનો વેવીસાલ જોડયા ને ઘણો
વખત થયે છે ને હું તેના તારકીલે લગ્ન કરવાનો
વીચાર કરું છું.

અમીચંદ--બહાલી એકદમ લગ્નની ઉતાવળ કરવાનું શું
પ્રયોજન છે.

ગંગા--આલમ દુનીયામાં ચડતીને પડતી છાયાં સર્વને માટે છે
તો આપણી ઘણો વખત થયા દરેક ખાખતમાં ચડતી રહે
છે તો હવે પછી શું થયે તે હું કહી શકતી નથી સાંભલો.

ઘડીમાં પલ્લયાય જાય લક્ષ્મી—૨
 ઘડીમાં બને છે રંકનો રાજ,
 ઘડીમાં થાય છે રાજ લીખારી;
 ઇંદર કૃતીની ગતી છે ન્યારી.—ઘડી.
 ઘડીમાં ગુલામો બને છે શેડીયા,
 પલ્લમા શેડીયા થાય છે વેડીયા;
 જગત ધણીની અકસીત ન્યારી.--ઘડી.

ગંગા—પ્રાણનાથ પલ્લમા તવંગરનો કંગાલ થાય છે ને ઘડીમાં
 રંકનો રાજ થાય છે માટે આપણે આપણી આ હાલતમાં
 ચંદ્રીકાના લગ્ન કરવા જોઈએ પછી જેવી આપની મરજી.

અમીચંદ—ન્યારી તારા વચનો સાંભળીને હું ઘણો ખુશી
 થયો છું જ તું આપણા લાડુ બટ મહારાજને અહીં
 બોલાવી લાવ હું કંકોતરી લખીને તૈયાર રાખું છું.

કંકોતરી.

મહેરબાન શેઠજી સાહેબ નથુચંદ ત્યા સાથ સરવે લી. તમારા
 વેવાઈ અમીચંદ ત્યા સાથ સરવેના નમસ્કાર સ્વીકારશેજી.
 બાદ વીનંતી કે, મારી પુત્રી ચંદ્રીકાના વેવીમાલ તમારા પુત્ર
 જ્યંતીલાલ સાથે ઘણો વખત થયા જોડયો છે. માટે તમારા
 પુત્રના લગ્ન કરવા સાડે જાનેયા ત્યા મીત્રમંડળ સહિત આજથી
 સાતમા દીવસે તાઠીદે પધારવું હાલ એજ.

શ્રી. શા. અમીચંદ જવેરીના

પ્રણામ સ્વીકારશેજી.

લાડુ બટ—શેઠ સાહેબ મને કેમ બોલાવ્યો છે.

અમીચંદ—આ કંકોતરી લઈને હમારા વેવાઈ શેઠ નથુચંદને
 ત્યાં તમો પધારો ને કહેજો કે તમારા પુત્રના લગ્ન

કરવા આજ વહેલા પધારજો.

લાડુ ભટ—જેવી આજા.

ગંગા—પ્રાણનાથ જમવાની રસોઈ તૈયાર થઈ છે માટે પધારો.

પ્રવેશ ૩ જો.

~~~~~

ચંદ્રીકા પ્રકુલ તથા સખીઓ.

(સ્થળ પદા નદીને કીનારે.)

જરખો ૪.

સખી આલોઃ મુધારા કરીયેરે, રંગમા રંગ તાલીરે—રંગતાલીરે.
સાને પતીવૃતાથી ડરીયેરે, સખી આંખે ભાળીરે.—આંખે.

સાખી.

ધણા કીવસ પરતંગ રહી, ધરતી થઈ ગુલામ;
ક્યાં કામને કાસદા, જમ્યું પતીનું નામ.
કહો કોન તરીને કોન બુડીરે; લલના ભટકાળીરે.—ભટકા.

સાખી.

છોડે ન બલે પુષ્પને, રતન ન બલે મુળ;
માનની મહાત્મા લહે નહીં, નીજનું ભવમાં ભુલ.
નરનારીનો સજનાર એક છે રે; નજરે જો ન્યારી રે.—જોન્યારી.

સાખી.

ચંદ્રીકા

ભટકા ભક્તી રૂપ છે, આધીન પુરુષથી માન;—ર
ન અરીમલીને નારી થયો, શબ્દ મુખનું સ્થાન.
પતીકા અનુસાર ચાલીરે; માલીયે મત બાલીરે.—મત.

જરખો પુરો થયા બાદ પ્રકુલ તથા સખીયો ચંદ્રીકાની રજા
લઈને જાય છે ને જ્યંતીલાલ આવે છે.

જ્યંતીલાલ—પ્રીયા એકાન્ત કેમ ઉભી છે?

ચંદ્રીકા—પ્રાણનાથ આવતી કાલે તમારી સાથે મારા લગ્ન થવાના છે. તેની વધામણી કહેવા ઉભી છું.

ચંદ્રીકા.—

ગા. ૫

પ્રીતમજી આ સુંદરી સ્વીકારજેરે

બહાલા દુખી બાળાને સદા નીભાયજેરે

સ્વામી છું અનાથ નારી

તમ બીજી નથી કોઈ મારો બેલી.

જેવી તેવી પણ છું તમારી.

બહાલા : કેસો નહીં વીસારી

પાપ બીનાની, પંખીજીને પાળજેરે.—બહાલા.

પ્રવેશ ૪ થો.

(સ્થળ શા. નથુચંદની પેઢી.)

શેઠ—નથુચંદ પોતાની પેઢીમાં કેટલાક સુનીમો સાથે બેઠેલા છે ત્યાં વફાદાર નોકર રામો આવે છે.

રામો—મલામ કરીને કહે છે શેઠ આપણા ઘર કોઈ મહારાજ આવેલા છે તે આપને મલકા માગે છે.

નથુચંદ—આવવા દીયો.

રામો—જેવી આજ્ઞા. કહીને લાડુ ભટ મહારાજને તેડી લાવે છે.

લાડુ ભટ—શેઠજી નમસ્કાર,

નથુચંદ—લાડુ ભટને માનથી બોલાવી પોતાની પાસે બેસાડે છે ને પુછે છે કે તમારે હુમારું શું કામ છે?

લાડુ ભટ—તમારા વેવાઈ અમીચંદ આ કંઠેતરી આપી છે.

ને કહ્યું છે કે તમે તમારા પુત્રના લગ્ન કરવા સાફ તાકીદે આવજો.

નથુચંદ—પત્ર લઈને કહ્યું કે રામા આ મહારાજને લોજન-
ગ્રહમા જમવા લઈ જા.

રામો—જેવી આજ્ઞા. કહીને લાડુ લટ મહારાજને જમવા
લઈ જાય છે.

નથુચંદ—કંકાતરી વાંચીને ઘણો ખુશી થયો ને પોતાના
પુત્રના લગ્નની સામગ્રી તૈયાર કરવા સર્વ મહેતા મુની-
મોને કહે છે કે, આજે આપણી પેઢી બંધ કરીને મારા
મકાન પર આવો.

પ્રવેશ ૫ મા.

(સ્થળ કુવારી પ્રકુલનું મકાન.)

કુવારી પ્રકુલના માતા પિતા પ્રકુલને નાની મુકીને ગુજરી
ગયા હતા. તેથી પ્રકુલ પોતાના લગ્ન માટે ઘણીવાર વીચાર
કરતી હતી છેવટે થાકીને નગર શેઠના પુત્ર બંશીલાલ સાથે
પ્રીતી બાંધી.

પ્રકુલ —

ગા. ૬

હું પ્રેમ બેલી રસીકી, પ્રકુલ નામે પંકાતી.

હું રસીકડી પ્રેમ બેલી. ભયક છબીલે ખાતી.

નૌકા જોખન જોડા ખાતી,

રસ ખસમા મદમાતી;

રસીક મુકાની વીના દોવાની,

નૌકામાં કયા હૈયાતી.

હું પ્રેમ પ્યારને મલવાને અધારી થાતી.—હું પ્રેમ બેલી.

ગાયન પુરૂ થયા બાદ હુઆ હરામખોરો કુવારી કન્યાને સતાવવા આવે છે.

જમાદાર—બહાલી પ્રકુલ તું હમારી ઇચ્છા પુરી પાડતી નથી તો હમો પણ કોઈ વખત નેઈ લઈશું.

પ્રકુલ—જમાદાર સાહેબ તમો શા માટે ગમરાવો છો જાને રાત્રે ૧૦)ના અમલે આવજો.

જમાદાર—પ્રકુલ તું કહેવું સાંભળીને ખુશ થતો ચાલ્યો જાય છે, ને ત્યાં પોલીસ પટેલ આવે છે.

પોલીસ પટેલ—પ્રકુલ તું મને ઘણો વખત થયા સતાવ્યા કરે છે માટે હું તારી ઉપર ખોટી તહોમત મુકીને ફરીયાદ માડું છું.

પ્રકુલ—પટેલ સાહેબ આ બાબતે ખોટી ધમકી શું કરવા આપો છો તમારે ઇચ્છા મારી છે તો રાત્રે ૧૧)ના સુમારે આવજો.

પોલીસ પટેલ—પ્રકુલના કહેવાથી ખુશ થતો જાય છે. ને ત્યાં પ્રકુલનો ખરો આસક બંસીલાલ આવે છે.

બંસીલાલ—તે મને ઘેર કેમ બોલાવ્યો હતો.

પ્રકુલ—પ્રાણનાથ મારે તમારું એક કામ પડ્યું છે.

બંસીલાલ—પ્રકુલ તારે માફ શું કામ છે.

પ્રકુલ—મારા પીતા ગુજરી ગયા હતા. ત્યારે મને એક પેટી સોંપી ગયા છે ને કહી ગયા હતા કે આ પેટી આપણા દેશના રાજને ત્યાં મોકલી આપજો તે પેટી લઈ જવાની હકીકત કહેવા માફ મેં તમોને બોલાવ્યા છે. ને આવતી માલે તમો ૪) પોલીસને તેડી રાતના ૧૨)ના સુમારે મારા મકાનપર આવજો.

ખંસીલાલ-રાતની વાત સત્રે છે હમણા તું તારા ઘેર જા.
એટલું કહ્યા પછી પ્રકુલે પોતાના હાથે લખેલું ગાય-
નનો કાગળ ખંસીલાલને આપ્યો ને કહ્યું કે આનો
સારંસ મને સમજાવો.

પ્રકુલ—

ગા. ૭

પ્રેમી પ્યારીની રીતી, મુખથી વચન કહેવાનું રસીલા;
પ્યારાને સમજાવી શાનથી, તનમન લેવાનું.

રસીલાનું રતન લેવાનું.—પ્રેમી.

મુખમા છે માનીની લાજકડી,

તે કેમ ઉકેલે રનેહ ધડી.

પ્યારીના પ્રેમ જોઈ સહુ, સમજી લેવાનું;

સાનમા સમજી લેવાનું.—પ્રેમી.

પ્યારી છે કાચી કુસુમકળી,

પ્રેમી છે તેનોજ અલી.

મુઠ્યા તારો પ્રેમ ધરે છે તે તારે દેવાનું;

કલીને તારે દેવાનું.—પ્રેમી.

ખંસીલાલ-હું તને આ ગાયનનો સારાઉંમ કોઈ વખત સમ-
વીસ એમ કહી ખંસે જાય છે.

પ્રવેશ ૬ થો.

~~~~~

(સ્થળ લગ્ન મંડપ.)

ગા. ૮

સાજન મારે આજ આમણે આવો, —૨
મોતીની ધાર લરીને મંગાવોરે. સાજન.
પરરાખને કહે પહેરાવોરે.—સાજન.

મહાપ્રભા હરેત મેલાપ રચાવોરે.—સાજન.

સર્વ આનંદના ઓછવ ગાવોરે.—સાજન.

અમીચંદની પુત્રી ત્યા નથુચંદના પુત્રના લગ્નની અરધી ક્રીયા થયા બાદ અમીચંદ નામનો તાર લઈ પટાવાલો આવે છે. પટાવાલો—અમીચંદ શેઠને તાર આપી ચાલ્યો જાય છે.

અમીચંદ—તાર વાંચતા માલમ પડે છે કે, ચાંદીના સદ્દામા ૧૮) લાખ ૭૦) હજારની ખોટ ગઈ હતી. રૂપીયાની ઉતાવળ માટે આડતીયાએ લખ્યું હતું કે હમારા ખોટ પેટેના નીકલતા રૂપીયા તાકીદે મોકલી આપો નહીં તો હમો હવે બાંધી તમારી ઇજ્જત પર હાથ નાંખીશું આ તારની વાત નથુચંદને તુરત ખબર પડવાથી તે હંકારી તુરત બોલી ઉઠ્યો.

નથુચંદ—કહે તારા જેવા દેવાલીયાની પુત્રીને હમારે જોઈતી નથી. કારણ કે દેવાલીયાની પુત્રી હમારા ઘર આવે તો હમારી ઇજ્જતને બદલે લગાડે.

અમીચંદ—

શેર

દુષ્ટ તું અર્જીમાન ધરી, સાને સતારા આ દુખીને;
મુલ લગ્નમા લગ્ન કરી, સતાવ નહી આ દુખીને.

નથુચંદ—

શેર

દેવાલીયાની પુત્રીને, હમો કહી વૃહોએ નહો;
હમારો ધર્મ છે સાચો, દુખી પુત્રીને લગ્નએ નહો.

અંટલું કહીને નથુચંદ એના પુત્ર જયંતીલાલ ત્યા જાનેયાને લઈ દુન્યાને લીધા વગર ચાલ્યો જાય છે.

અમીચંદ—અરે પરમાત્મા એ પાપી ચંડાલ મારી પુત્રીને લીધા વગર ચાલ્યો ગયો ને અધુનમા પુરૂ ચાંદીના સદ્દામા

૧૮) લાખ ૭૦) હજારની ખોટ ગઈ છે એમ કહી પોતાની પેઢીના ચોપડા તપાસવા પેઢીમાં જાય છે.

પ્રવેશ ૭ મો.

~~~~~

(સ્થળ શા. અમીચંદની પેઢી.)

પેઢીમાં સર્વ મહેતાઓ બેઠેલા છે ત્યાં શેઠ અમીચંદ ચોપડા તપાસવા આવે છે.

અમીચંદ-મુનીમજી આપણી સીલીકમા કેટલા રૂપીયા હાજર છે સાકરલાલ-શેઠ આપણી સીલીકમાં આજે રૂપીઆ ૪૫૫-૫-૩ પાઈ છે. પણ આપણા આડતીયાએ તેના માંગતા રૂપીઆ આપણીથી નહીં ભરાવાથી આપણી ઉપર દાવો બાંધ્યો છે ને તમોને કેદ પકડવાની દરખાસ્ત ભરી ચુક્યો છે આડતીયો તમોને થોડીક મુદતમાં કેદ પકડશે ને તમારી તમામ મીલકતપર ટાંચ મારશે ને બીજું જે કંઈ છે તેની જપ્તી કરશે.

અમીચંદ-પોતાના મુનીમનું કહેવું સાંભળીને ધણોજ વીચાર કરે છે ને થોડીક વારે પોતાના નસીબનું વર્ણન કરે છે.

અમીચંદ-

શા. ૬

છે કરમ તણી ગતી ન્યારી.

સર્વને માટે.-છે.

લક્ષ્મીથી શેડીયા, લક્ષ્મી વગર વેડીયા;

પ્રભુ તારી કલા છે બહુ ન્યારી.-સર્વને માટે.

દુખીયાનું દુખ દુખીયો જાણે,

સુખીયો મનમાં સર્વ સુખી છે માણે-સર્વ.

ગીરધારી દુખીને તમો બચાવો

તમારા બાળકને સ્વર્ગ પોંચાડો.-સર્વ.

નસીબનું વર્ણન કર્યો બાદ આડતીયો ફેટલાક પોલી-
સોને તેડી અમીચંદને કેદ પકડવા આવે છે.

અમીચંદ—પોતાની આબરૂને માટે તેમજ કેદ પકડવાની ધારતીને
લીધે પોતાની વીટી ચુસી મરી જાય છે આડતીયો તમામ
મીલકત ઉપર ટાંચ મારીને બીજુ હતું તેની જમી કરે
છે ચંદ્રીકા ત્યાં એની માતા અમીચંદના મરણથી તેમજ
તમામ માલ મીલકત કુના થઈ જવાથી રડતી કકલતી
ઘરમાથી બહાર નીકળી જાય છે અમીચંદના મરણની
ક્રિયા પુરી થયા બાદ મા ફીકરી ઝુપડું બાંધી રહે છે.

પ્રવેશ ૮ મો.

(સ્થળ પ્રફુલ્લનું મકાન.)

પ્રફુલ—

ગા. ૧૦

પ્રેમના દાન લઈ હું થાઉં સુખી—ર
લોભાવી લટકે બનાવી વીલાસી,
ભુલાવું હું બાન રમાડી રતીથી.—પ્રેમ.
મનહર મુર્તિ છે તારી સુખાકારી,
સુધીને સાન મેતો બોધ જોઈ.—પ્રેમ.
ધરી તારી આશા હવે શા તમાશા,
બતાવે જોઈ પ્રેમ દાન નીદી.—પ્રેમ.

માયન પુરૂ થયા બાદ જમાદાર આવે છે જમાદાર કહે
ખ્યારી પ્રફુલ હું તારા કહેલા ટાઈમસર આવ્યો છું પ્રફુલ
માનથી બોલાવી ખુરસીપર બેસાડી પાન બનાવી આપે છે ત્યાર
બાદ પોલીસ પટેલ પ્રફુલને ત્યાં આવે છે ને કહે છે કે પ્રફુલ
ખારણું ખોલ.

જમાદાર—કહે પ્રકુલ એ કોણ છે.

પ્રકુલ—કહે એ ગામનો મુખી પોલીસ પટેલ છે.

જમાદાર—કહે પ્રકુલ તું આજથી મારી સગી બહેન બરાબર છે હવે પછી કોઈ દીવસ હું તારૂં નામ લઈશ નહીં. હવે તું મને આ વખતે કોઈપણ જગ્યાએ છુપાવી દે.

પ્રકુલ—જે પેટી બનાવીને તૈયાર રાખી હતી તે પેટીમાના એક ખાંગામા જમાદારને સંતાઈ જવાનું કહે છે.

જમાદાર—પ્રકુલના કહયા પ્રમાણે પેટીમાના એક ખાંગામા સંતાઈ જાય છે. ત્યાર બાદ પ્રકુલ બારણું ખોલે છે ને પોલીસ પટેલને માનથી બોલાવી ખુરસીપર બેસાડી ઇશક બાણની પ્રેમથી વાત ચીત કરે છે એટલામાં પ્રકુલનો ખરો આશક બંસીલાલ ૪) પોલીસ લઈને આવે છે.

બંસીલાલ—બહાલી પ્રકુલ બારણું ખોલ.

પોલીસ પટેલ—પ્રકુલ એ કોણ છે.

પ્રકુલ—આપણા શહેરના નગરશેઠ હલોચંદનો પુત્ર બંસીલાલ છે.

પોલીસ પટેલ—પ્રકુલ તું આજથી મારી ધર્મની માતા લાગે ને હવે પછી કોઈપણ દીવસ તારૂં નામ લઈશ નહીં. હવે તું મને કોઈપણ જગ્યાએ સંતાડી દે નહીં તો મારી ઇજતને બટો લાગશે.

પ્રકુલ—પોલીસ પટેલને પેલી પડેલી છે તે પેટીના બીજા ખાંગામા સંતાડી દે છે ત્યાર બાદ પ્રકુલ બારણું ખોલી બંસીલાલ ત્યાં પોલીસને માનથી બોલાવે છે.

બંસીલાલ—પ્રકુલ તે મને રાતના ૧૨) વાગતા ૪) પોલીસોને લઈને કેમ બોલાવ્યો છે.

પ્રફુલ્લ—પેલી જે પેટી પડેલી છે તે આપણા દેશના રાજાને ત્યાં લઈ જાવો ને મહારાજાને કહેજો કે પ્રફુલ્લે આ પેટી ભેટ મોકલી છે.

બંસીલાલ—પ્રફુલ્લના કહ્યા પ્રમાણે પોલીસોને કહે છે કે પેલી પેટી ઉપાડીને રાજાને ત્યાં લઈ જાવો.

પોલીસો—બંસીલાલના કહેવા પ્રમાણે પેટી ઉપાડીને ચાલતા થયા કે તુરત તેની પાછળ બંસીલાલ પણ ચાલ્યો ગયો. બંસીલાલ પર આસીક થએલી પ્રફુલ્લ તેના ગયા પછી બંસીલાલ પાછળ એકી નજરે જોઈ રહી.

પ્રફુલ્લ—એકી નજરે જોઈ ને બાલી ઉઠી કે પ્યારાની મુર્તિ કેવી સુંદર છે.

પ્રફુલ્લ—

ગા. ૧૧

પ્રીતમજી રમણી, ચીત હરી ગયા; —૩

ચીત હરી ગયા. (૩)—પ્રી.

સ્નેહીએ પ્રીતી રદ્યમા ઉતારી

માહન મનક હરી ગયા. (૩) પ્રી.

પ્યારાએ દીધી પ્રેમમા દુખાવી;

રસ ભરેલું રદ્ય લુટી ગયા. (૩)—પ્રી.

પ્રવેશ ૯ મો.

~~~~~

(સ્થળ સતી ચંદ્રીકાનું કુપડું.)

સતી ચંદ્રીકા—

ગા. ૧૨

દુખી બાળાની અરજ સ્વીકારી,

સહાય કરે કીરતાર;—પ્રભુ સહાય કરે કીરતાર.

નથી પીતા નથી બ્રાતા
કંગાલ છે મુજ માતા;—વિભુ સહાય કરો દાતા.
સાખી.

કંઈ હર્ષીના દુખ હરી, આપ્યા મોક્ષના ધામ.
દુખીની વાડે ચઢી, સ્વામીનો આપો વીસરામ.
વીભુ પતીનો વીસરામ;—દુખી.

ગંગા—બેટા ચંદ્રીકા તું એકાન્ત શું વીચાર કરે છે.

ચંદ્રીકા—માતા મારી યુવાન કાયા થયા છતા મારા સાસરીયા
તેડવા કેમ નથી આવતા.

ગંગા—બેટા ચંદ્રીકા જે દીવસે તને તારા પીતાએ પરણાવી
હતી તે દીવસે તારા પીતાને ત્યા તારા સસરાને જુજ
બાળતમાં તકરાર થઈ હતી તેથી એ દુષ્ટ હંકારી તને
તેડવા આવતો નથી તારો સ્વામી ઘણો દયાળુ ને પરો-
પકારી છે પણ તેના પીતાને લીધે તેનું કંઈ ચાલતું
નથી ને તારા છતા તારા સ્વામીને હલોચંદની પુત્રી
રૂક્મણી સાથે વેંવીસાલ જોડ્યો છે ને થોડા વખતમાં
લગ્ન થવાના છે.

ચંદ્રીકા—માતા તું મારા સ્વામીને ત્યાં મને મુકવા ચાલ.

ગંગા—બેટા ચંદ્રીકા એ દુષ્ટ હંકારીનું નામ જવા દે આપણી
કંગાળ સ્થિતીને લીધે તે આપણા ઉપર ઘણો ગુસ્સે
થયો છે તેથી તારો સસરો તને ઘરમાં રહેવા નહીં દેશે
ને કોપના બદલામાં આપણને દુખ દેશે.

સતી ચંદ્રીકા— શેર.

પતી ભક્તીની ખાતર દુખથી ડરતું નહીં;
પડેલું સંકટ વેઠીને આંખથી રોતું નહીં;

સતી ચંદ્રીકા—માતા કંગાળ બાલકનું કહેવું સાંભળીને તમે
મને મારા સ્વામીને ત્યાં મુકવા ચાલો.

ગંગા—બેટા ચંદ્રીકા તારે જવાની મરજી છે તો ચાલ આપણે
ખંને જઈએ એમ કહી મા દીકરી નથુચંદના મકાન
પર જાય છે.

પ્રવેશ ૧૦ મો.

(સ્થળ શા. નથુચંદનું મકાન.)

પોતાના મકાનમા નથુચંદ તથા પોતાની પત્ની સવીતા તથા
જ્યંતીલાલ ત્રણે જણા બેઠા છે. ત્યાં રામો આવે છે.

રામો—શેઠ સાહેબ, ખાને મકાન આગળ કોઈ ર) સ્ત્રીઓ આવી
છે તે આપણા મલવા માંગે છે.

નથુચંદ—આવવા દીયો.

રામો—જેવી આજ્ઞા કહીને ખંને મા દીકરીને અંદર
બોલાવી લાવે છે.

સવીતા—ખંને મા દીકરીને માનથી બોલાવે છે ને તમારે
શું છે હમણા આવવાનું કારણ શું તે પુછે છે.

ગંગા—હમારી કંગાળ અવસ્થા હોવાથી તમારી વહુનું રક્ષણ
મારાથી પોષણ નહીં થવાથી તમારા પુત્રની વહુને તમારા
ત્યાં મુકવા આવી છું.

નથુચંદ—એ દેવાલીયાની પુત્રીને હમે કદી હમારા ઘરમાં રાખ-
નાર નથી ભલે એ ગમે ત્યાં છીનાળું કરાવે ને કુતરીની
માફક લોકોના દુકડા ખાઈને પોતાની જાંઘી ગુબરે
પણ હમે એને ઘરમાં રાખનાર નથી ને હવે પછી એ
વીધેની વાત હમેને કહેશે તો એનું પરીણામ ખોટું છે.

ગંગા—હે દુષ્ટ હંકારી આલમ દુનીયામાં ચડતી ને પડતી
છાયા સરવેને માટે છે તેનો મનમાં વીચાર કરીને આ
દુખી બાળાને તારા ત્યાં રાખ નહીં તો એનું શું પરી-
ણામ આવશે તે હું કહી શકતી નથી.

નથુચંદ—ઘણા કાષે ભરાયેલો છે ને ગંગાના કટા વચન
સાંભળી વધુ કોપીને પોતાની કટાર કાઢીને સતી
ચંદ્રીકાને મારવા ધમકો.

~~ગંગાની સાલ~~—હે ચુડાલ ~~મમ્મ~~ તને દુખી બાળાને સતા-
વતા જોયેલું વીચાર નથી આવતો તો હું જોઉં છું કે
એ દુખી બાળાને કેવી રીતે મારે છે.

નથુચંદ—ખબરદાર ~~મમ્મ~~ તારે મારા કામમાં બોલવું
નહીં નહીં તો તારી પણ આજ વલે મશે.

~~ગંગાની સાલ~~— શેર.

દુખીની પારે ચૂં, એજ હમારો ધર્મ છે;
કંગાલોને સહાય કરવા એજ હમારો ધર્મ છે.

નથુચંદ— શેર.

~~ગંગાની સાલ~~—તું અહીંથી ચાલ્યો નહીં જશે,
તો આ સંખણીના જેવા તારા હાલ અહીં થશે;

~~ગંગાની સાલ~~— શેર.

હું જોઉં છું મારી આંખે ખુરા હાલ કેવા થાય છે.
ખુરા હાલ કરનારને માટે આતો મને તૈયાર છે.

~~ગંગાની સાલ~~—કટા વચન સાંભળી નથુચંદ સતી ચંદ્રીકાને
કટાર મારવા ~~ગંગાની સાલ~~ ~~ગંગાની સાલ~~ ~~ગંગાની સાલ~~ ~~ગંગાની સાલ~~ ~~ગંગાની સાલ~~
~~ગંગાની સાલ~~ ~~ગંગાની સાલ~~ ~~ગંગાની સાલ~~ ~~ગંગાની સાલ~~ ~~ગંગાની સાલ~~

અંક ૨ નો.

પ્રવેશ ૧ લો.

(સ્થળ જ્યંતીલાલના ખાનગી રૂમ.)

નથુચંદ ત્યા એનો પુત્ર જ્યંતીલાલ બેઠા છે.

જ્યંતીલાલ-પીતાજી મારી સગાઈ નગરશેઠ હલોચંદની પુત્રી રૂકમણી સાથે ઘણો વખતથી કરીછે તો તમે આદીથી કંકોતરી લખી આપણા ગોર મહારાજને બોલો કે તે એની પુત્રીના તાકીદે લગ્ન કરી આપે.

નથુચંદ-પુત્ર તારૂં કહેવું રીક છે હું કંકોતરી લખું છું ને તું આપણા ગોર મહારાજને બોલાવી લાવ.

જ્યંતીલાલ-પીતાના કહેવાથી ગોર મહારાજને બોલાવવા જાય છે ને નથુચંદ કંકોતરી લખે છે.

કંકોતરી.

નગરશેઠજી, હલોચંદદાસ ત્યા સાથ સરવે લી તમારા વેવાઈ નથુચંદ ત્યા સાથ સર્વના જોશ્રીકૃષ્ણ સ્વીકારશે. બાદ સ્વીનંતી કે મારા પુત્ર જ્યંતીલાલના વેવીસાલ તમારી પુત્રી રૂકમણી સાથે ઘણો વખત થયા બેઠયો છે માટે હું લખું છું કે હમે આજથી સાતમા દીવસે લગ્ન કરવા આવવાના છે માટે લક્ષ વીધીની સરવે સામગ્રી તૈયાર રાખજો હાલ એજ.

લી. નથુચંદ કેવલદાસ ચોકસીતા પ્રણામ.

ગોર મહારાજ-શેઠજી સંસ્કાર.

નથુચંદ-આવો મહારાજ એમ કહી પીતાની પાસે બેસાડે.

ગોર મહારાજ—મને તમોએ કેમ બોલાવ્યો છે.

નથુચંદ—આ કંકોત્રી લઇને હમારા નવા વેવાઈ નગરશેઠ હલોચંદલાસને ત્યાં તમો જવો ને આ કંકોત્રી આપીને કહેજો કે આજથી સાતમા દીવસે તમારા વેવાઈઓ લગ્ન કરવા આવનાર છે. માટે સર્વ સામગ્રી તૈયાર રાખજો.

ગોર મહારાજ—જેવી આજ્ઞા કહીને કંકોત્રી લઇને જાય છે ત્યાર બાદ નથુચંદ ત્યાં જ્યંતીલાલ લગ્નનું શાહીત્ય તૈયાર કરવા જાય છે.

પ્રવેશ ૨ જો.

૧૨૧૨૨૨

(સ્થળ શેઠ હલોચંદનું મકાન.)

નગરશેઠ હલોચંદ તથા પોતાની પત્ની વનીતા પોતાના મકાનમાં બેઠેલા છે ત્યાં રૂક્મણીની દાસી આવે છે.

દાસી—શેઠ આપણા મકાન આગળ કોઈ મહારાજ આવેલા છે.

હલોચંદ—અંદર આવવા દીયો.

દાસી—જેવી આજ્ઞા કહીને ગોર મહારાજને બોલાવી લાવે છે.

ગોર મહારાજ—શેઠ નમસ્કાર.

હલોચંદ—મહારાજને માનથી બોલાવી પોતાની પાસે બેસાડીને પુછે છે કે તમો અહીં કેમ આવ્યા છો.

ગોર મહારાજ—તમારા વેવાઈ નથુચંદે આ કંકોત્રી આપી છે ને કહ્યું છે કે આજથી સાતમા દીવસે હમો લગ્ન કરવા આવનાર છે માટે સર્વ સામગ્રી તૈયાર રાખજો.

હલોચંદ—ગોર મહારાજના કહ્યાથી તેમજ કંકોત્રી વાંચીને ઘણું ખુશી થયો ને દક્ષણ ગોર મહારાજને આપીને વીદાય કર્યા. ત્યારબાદ હલોચંદ તથા વનીતા બંને જણા લગ્નની સામગ્રી તૈયાર કરવા ગયા.

પ્રવેશ ૩ જો.

(સ્થળ રૂક્મણી તથા સાહેલીઓના પ્રેમ.)

રૂક્મણી.
તથા સાહેલીઓ } —

ગા. ૧૩

મુઠયા ત્રેલી પ્રીતમને મલવા જ જ જ,
 તારૂ જોખન છુટાવા આપુર થા થા થા;
 સાણી સાહેલી સીદને સતાવો,
 નહીં જાણું હું પ્રેમ છે કેવો.
 નથી સીખી હું પ્રેમ વીસે કાઈ,
 સદીમા જોખન રંગ છે કેવો.
 સખી જોખન રંગ છે કેવો,
 પ્રેમીને કેજે તું ~~પ્રેમ~~ પ્યાસો પા પા પા,
 બહાલાને મલવા ઇસકના મંત્રો ગા ગા ગા;

માયન પુરૂ થયા બાદ સરવે સાહેલીઓ રૂક્મણીની રજા લઈને
 જાય છે ને ત્યાં જયંતીલાલ આવે છે.

જયંતીલાલ—બહાલી રૂક્મણી તું કેમ અહીં એખલી ઉભી છે.

રૂક્મણી—પ્યારા તમોને એકાંતે મલવા આવી છું.

જયંતીલાલ—તું મને મલવા આવી છે પણ મારી સાડ
 શું લાવી છે.

રૂક્મણી—

ગા. ૧૪

પ્રીતમજી તમારા માટે ખીલેલી કંલી હું લાવી,
 પ્રેમી રસ પીવડાવવાને તમારી પાસે હું આવી;
 ખીલેલી શુભાખની કંલી એ છે અખંડ કીમતની,
 ભારી કીમત ખરચીને બહાલા હું અહીં લાવી.
 નથી એની ઝાડકે ઝૂડી, નથી એ જેવી કે તેવી;
 મુઠયાની પાસે રહેનારી, રસીલા હું અહીં લાવી.

સ્વામીજી તમા મારા રે, સ્વીકારો કલ્પી ખીલેલી;
રસીક રસ પીવાને માટે, તમારી પાસે હું આવી.

માયન પુર થયા માદ બનેજણા પ્રેમની વાતો કરતા જાયછે.

પ્રવેશ ૪ થો.

~~~~~

(સ્થળ લગ્ન મંડપ.)

ગા. ૧૫

સાહેલી મારે આજે આનંદ લાવો.—ર.

ફુલનો હાર ગુંથીને લાવો રે.—સા.

કુંવર રાજને ગલે પહેરાવોજે,—સા.

મંડપમાં જેજેકાર વરતાવો રે.—સા.

વરકન્યાનો હાથ મેલાવો રે,—સા.

લગ્નની અરધી કીયા થતી વખતે જેવો જ્યંતીલાલ રૂક્મ-
ણીનો હાથ પકડવા જાય છે તેવામાં વીંધુનું ભગવાન ચોગીનો વેસ
ધારણ કરી આવે છે.

ચોગી—ખબરદાર રૂક્મણીનો હાથ પકડશે તો એનું પરીણામ
ખોટું આવશે.

શેર.

મતી બાલાને રઝાતી કરી

ખીજ પરણવા તૈયાર થાય છે?

તારા જેવા દુષ્ટ ચંડાલોને

કરોડોવાર ફીટકાર છે.

નથુચંદ.—એ માધુડા હમારા કામમાં તારે બોલવાનો ખીલકુલ
હક નથી. માટે અહીંથી તું તારે રસ્તે ચાલ્યો જા.

યોગી—

શેર.

જ્યાં સુધી સતી બાલાને
 પોતાનો ખરો સ્વામી મલસે નહીં?
 ત્યાં સુધી આ યોગીના વચનથી,
 તું લક્ષ્મીથી સુખી રહેશે નહીં.

એટલું કહી યોગી જાય છે.

નથુચંદ-ખેટા જ્યાંતીલાલ એ સાધુડાના કદ્દાથી કસુ થનાર
 નથી માટે સુખીથી લગ્ન કીયા કરીશો.

લગ્ન કીયા થયા બાદ સરવે ચાલ્યા જાય છે.

પ્રવેશ ૫ મો.

~~~~~

(સ્થળ સતી ચંદ્રીકા તથા રૂક્મણીનો મેલાપ.)

સતી ચંદ્રીકા—

ગા. ૧૬

મદી છે, પાપની બરેલી.
 સતીયાને માટે જરેની પ્યાલી; - શ્ર.
 નથી કોઇ સગું મારું,
 નથી સાસરીયું સારું.
 ઇન્દ્ર, બચાવો આ તારી પુત્રી,
 દુખીને બચાવો કૃષ્ણ મોરારી;

ગાયન પુર થયા બાદ રૂક્મણી આવે છે.

રૂક્મણી—બહેન ચંદ્રીકા તું મારે ઘેર કેમ આવી હતી તે
 તમને પુછવા આવી છું.

સતી ચંદ્રીકા—બહેન જે દીવસે આપણા સ્વામીજી મને પર-
 છવા આપ્યા હતા. તે દીવસે મારા પીતાને ત્યાં આપણા

સસરાજીને જુજ બાબતમાં તકરાર થઈ હતી તેથી આપણા સસરા મને ઘરમાં રાખવાની બીલકુલ ના કહે છે માટે આપણા સ્વામીજીનો મેલાપ કરવાની ચુકતી પુછવા આવી હતી.

રૂક્મણી—બલી સ્વામીનો મેલાપ કરવાનું શું કારણ છે એ તમોને ઘરમાં રાખવાની ના કહે છે તો સુધીમાં પુરૂષો કયા કમી છે.

સતી ચંદ્રીકા— ગા. ૧૭

સરવે જીવોનું રક્ષણ કરતા, જુગારી ધર એક છે,
સતીયોને આ જગતમાં, ખરો સ્વામી એક છે.
બલે આંધળો કે લગડો, બલે હોય લુલો કે ખારો;
લગ્નમાં જેનો હાથ પકડ્યો, સતીને સ્વામી તેજ છે.
બલે જુગારી કે આપી, બલે હોય તે રંડીબાજ;
કૃષ્ણજીએ કર્મમાં લખ્યો જે, સતીને સ્વામી તેજ છે.

રૂક્મણી—બહેન તમો સતપણું પાલવા તૈયાર થયા છો પણ તે તમારૂં નીષ્કળ જશે.

સતી ચંદ્રીકા— શેર.

આ દુન્યાનું રક્ષણ કરનારો પરમાત્મા એક છે,
જગતમાં દીવસને માટે સુર્યનારાયણ એક છે;
અઘીમાં રાત્રીને માટે ચંદ્રદેવ એક છે,
તેમ જતીના સતને માટે સ્વામીજી એક છે;

રૂક્મણી—બહેન દુખ્યારીની ઉપર દયા ધરીને સ્વામીનો મેલાપ કરાવી આપશો તો તમારો મોટો ઉપકાર થશે.

રૂક્મણી—બહેન તારૂં સત્ય જોઈને હું ઘણી ખુશી થઈ છું આજે હું હમારા ખાનગી હોલમાં પ્રીતમજીને તેડી લાવીશ માટે તું સાંજના પાંચ વાગના હમારા ખાનગી હોલમાં

બીખારણનો વેસ ધારણ કરીને આવશે ત્યાં સ્વામીજીનો મેલાપ થશે.

સતી ચંદ્રીકા-ઠીક બહેન તું તમારા કીધા પ્રમાણે આવીશ તમે અહીંથી વહેલા ઘેર જાવો કારણ કે સ્વામીજી વાર જોતા હશે હું પણ મારા ઘેર જાવ છું.

પ્રવેશ ૬ ઠો.

૨૨૨૨૨૨૨૨

(સ્થળ રૂક્મણી તથા જયંતીલાલનો બેઠક.)

પોતાના ખાનગી હોલમાં જયંતીલાલ તથા રૂક્મણી બેઠા છે.
જયંતીલાલ-રામા ત્રીજા નંબરની પેટીમાંથી એક પાકીની બોટલ લાવ.

રામા—જેવી આજ્ઞા, કહી જાય છે.

જયંતીલાલ-પ્યારી તું મને ઘણે દીવસે આપણા ખાનગી હોલમાં તેડી લાવી છે માટે આજે કોઈ એવી ચીજ જોખનની સંભલાવ કે દીલ ખુશ થાય.

રૂક્મણી—બહાલા તમારી મરજી છે તો સંભળો.

રૂક્મણી-

ગા. ૧૮

લાગી લાગી; નજર લાગી.—૨
પ્રીતમજીતી મને નજર લાગી,
ત્યાગી ત્યાગી; લાજ ત્યાગી.—૨
સ્વામીજીની લાજ મેં તો ત્યાગી.—લાગી.

સાખી.

સાજા તે સમજી શકે, મુરખ ગાથા ખાય;
અમીરસરૂં ખીંડે જે, રત્ન માંહી સમાય.

વાગી વાગી; ગાલી વાગી—૨.

રસીલાનો પ્રેમની, ગાલી વાગી.—લાગી.

ગાયન પુરૂ થયા બાદ પ્રાન્ડી લઈ રામો આવે છે તે બોટલ જ્યંતીલાલના હાથમાં આપી પોતાની જગ્યાએ ઉભો રહ્યો.

જ્યંતીલાલ—પ્રાન્ડી બોલીને એક ખલાસ રૂક્મણીને આપ્યો ને થોડી પોતે પીએ છે એટલામાં ગહારથી સતી ચંદ્રીકા સાખી ગાય છે.

સતી ચંદ્રીકા— સાખી.

લગ્ન બાળા ના કરી, રખડતી કરી આ દુઃખીને;
તમારી સેવા કરવા, રાખો દુઃખી બાળાને.

સાખી પુરી થયા પછી જ્યંતીલાલ રૂક્મણીને પુછે છે કે આ ઝીણો સ્વર ક્યાંથી આવે છે.

રૂક્મણી—જે હોય તેણે અહીં બોલાવો એ કોણ છે તે માલમ પડશે.

જ્યંતીલાલ—રામા બહાર જે કાંઈ આવ્યું હોય તેને અહીં તેડી લાવ.

રામો—જેવી આજ્ઞા કહીને સતી ચંદ્રીકાને તેડી લાવે છે.

જ્યંતીલાલ—ભીખારણુ તું કોણ છે.

સતી ચંદ્રીકા—પતીથી વીખુટી થયેલી દુખીયારી બાળા છું.

જ્યંતીલાલ—જલ્લે તું ગમે તે હોય તેનું મારે કામ નથી પણ હું તને એમ કહું છું કે તને કહાણી ગાતા આવડતું હોય તો ગાઈ બતાવ.

સતી ચંદ્રીકા—શેઠજી કહાણી આપ વીતી કહું કે પરવીતી કહું.

જ્યંતીલાલ—આપ વીતી કહે પરવીતીનું આપણે કશું કામ નથી.

સતી ચંદ્રીકા— સાખી. ૧૯

લગ્ન બાળા ના કરી રખડતી કરી આ દુઃખીને,
તમારી સેવા કરવા રાખો દુઃખી બાળાને.

ભરોસો હજી ફસાવી, નાજુક કોમળ નારીને;
જરા દર ધરી મોરારીનો, તમે ગ્રહો દુખીયારીને.

લગ્નની લાગી સ્વામી તણી હું, ભટકું પારકા ધરમાં. ૨
લીખારણુ વેસ ધરીને આજે, આવી પ્રીતમને મળવા.—લ.

જયંતીલાલ—મનમાં સમજી ગયો કે હું પહેલા પરણ્યો હતો
તે આ ચંદ્રીકા છે. પણ એ વાત હમણા જવા દો કારણ
કે ~~રસથી~~ ~~મનમાં~~ તે તો નહીં તકરાર થશે એમ
મનમાં વીચાર કરીને પોતાના હાથની કીમતી વીટી
ચંદ્રીકાને આપીને ત્યાંથી રવાના કરી દે છે ત્યાર બાદ
જમવાની રસોઈ તૈયાર થવાથી બંનેજણા જમવા
આવ્યા જાય છે.

સતીચંદ્રીકા—પોતાના સ્વામીજીએ આપેલી વીટી લઈને ઘેર જાય છે

પ્રવેશ ૭ મો.

~~સ્થળ~~

(સ્થળ પ્રકુલનું મકાન.)

પ્રકુલ—

ગા. ૨૦

રસથી ભરેલી કાયા બહુ ઝલકાય, - ૨
બહુ ઝલકાય પ્રેમી વીના ઝલકાય. (પ્રે.) રસથી.
હું તો હું પ્રેમની પ્યાસી રસીલા તણી દાસી,
પ્રીતમજી વીના માફ હૈયું મુઝાય. (માફ) રસથી.
આવો અલબેલા મારા બોલાવેલ મારી દારા,
સંસારી માયામાં માફ રતન અથડાય. (માફ) રસથી.

ગાયન પુર થયા બાદ સતી ચંદ્રીકા પર બદ ધ્યાનત કરીને
એના મકાનેથી ઉપાડી જવાનો વીચાર કરતો કરતો પ્રકુલને
બંસીલાલ ચુકતી પુછવા આવે છે.

પ્રફુલ—પ્રાણનાથ શું બીચાર કરો છો તે મને જણાવશો.

ખંસીલાલ—મતલબ. મતલબ. મતલબ.

પ્રફુલ—મતલબ, મતલબ, કેમ કરો છો તેનું કારણ શું છે તે કહો.

ખંસીલાલ—મતલબ વગર કોઈપણ માણસ ખીજને ત્યાં જતોજ નથી તે તું જાણે છે માફ કામ કરવાને મદત આપો તો કહું.

પ્રફુલ—તમાફ કામ કરવાને આ બાબા તૈયાર છે પણ તમારા કામમાં તમો ફતેહ પામો અગર ન પામો તો પણ માફ કામ કરવાને તમો વચન આપો તો તમારા કામમાં મદત કરું.

ખંસીલાલ—પ્રીયા માફ કામ થશે અગર નહીં થશે તો પણ તાફ કામ કરવાને હું વચન આપુ છું તે વચન હું મારા બાપના બોલ સાથે પાલીસ.

પ્રફુલ—ખંસીલાલનું વચન લીધા પછી કહે છે કે તમારે માફ શું કામ પડ્યું છે.

ખંસીલાલ—તારા ઘરની પાસે જે ચંદ્રીકા રહે છે તેની માતા આજે ગુજરી ગઈ છે તેમ તેનો સસરા એને ઘરમાં રાખવાની ના પાડે છે. માટે એ ચંદ્રીકા ઘણી દુખીયારી છે તેથી મારી સાથે એની પ્રીતી બાંધવા આહું છું.

પ્રફુલ—એ ચંદ્રીકા સતી છે. એ તમારી સાથે પ્રીતી બાંધશે નહીં પણ એક ઇલાજ બતાઉ કે એની માતા આજે મરી ગઈ છે તેથી હું એના ઘેર રાતના સુવા જવાની છું માટે તમો રાતના દસ વાગ્યાના સુમારે બે ત્રણ માણસ લઈને આવજો કે એ બાબા બરનીદ્રામાં સુતી હોય તે વખતે એને ઈચ્છીને તમારા પીતા હલોથની વાડીમાં લઈ જઈશું તેથી આપણું કામ થશે.

બંસીલાલ—પ્રપુલના વચન સાંભળીને ઘણા ખુશી થયો ને
કહે છે કે હું રાત્રે તારા કીધા પ્રમાણે જરૂર આવશ
એમ કહી જાય છે.

પ્રપુલ—પોતાના ઘરનું કામ કરવા ત્યાંથી જાય છે.

પ્રવેશ ૮ મો.

~~~~~

(સ્થળ સતી ચંદ્રીકાની માતાનું મરણ.)

ઘણા દીવસથી સતી ચંદ્રીકાની માતા ગંગા મંદવાડ
પથારીએ હતી. તે આજ રોજે શુભરી જવાથી ન્યાતીના લોકો
ગંગાને ઉચકી સમસાન લઈ જાય છે ત્યાં સતી ચંદ્રીકા બહુ
વીલાપ કરે છે.

સતી ચંદ્રીકા—

ગા. ૨૧

અરેરે દુખનો આવ્યો ભાર, રહું નહીં કોઈ માર;
સહું મુજબે દેવ લોકો, મારે નથી કોઈ પાર.
સંસાર છે હેર સમાન, સતીને દુઃખ દેનાર;
પ્રભુ કરજે બાળાને સહાય, કોઈ નથી સહાય કરનાર.
માતા પીતા મુકીને ચાલ્યા ગયા, સાસરીયું નથી સાર;
નીચ કર્મો ઝુઝમી પડે, દુખમાં દુખ દેનાર.
નસીબ ફુટ્યા હવે પુરા, મહારા ગરીબડું ભાગ્ય મહાર.
બચાવો તમે જીગદીસ, બાળક તારું દુખીયાર;

સતી બાળા અક્ષોસીનો વીલાપ કરતી કરતી વખતે મુરછા
ખાઈને બેઠોસ થઈને જમીનપર પડે છે ત્યાર બાદ ત્યાં
પ્રપુલ આવે છે.

પ્રપુલ—ચંદ્રીકાને અક્ષોસમાં પડેલી જોઈને મનમાં વીચાર
કરે છે કે ઉપાડી જવાનો આ ઠીક ઘાટ છે. એમ વીચાર
કરીને પ્રપુલ બંસીલાલને ત્યાં ૨-૩ માણસોને બોલાવી
લાવે છે.

ખંસીલાલ-પ્રકુલના કહેવાથી બીજા માણસોને કહે છે કે આ બાળા જાગે નહીં તેવી રીતે ઉપાડીને નગરથેઠ હલોચંદના બગીચામાં લઈ જવ હું થોડીકવારે ત્યાં આવું છું ખંસીલાલના કહેવાથી પેલા માણસો સતીને ઉપાડી જાય છે ને તે લોકોના ગયા પછી થોડીકવારે ખંસીલાલ જાય છે, સતી ચંદ્રીકાને ઉંચકી ગયા પછી પ્રકુલ પોતાને ઘેર નાસી જાય છે.

પ્રવેશ ૬ મો.

~~~~~

(સ્થળ ભયંકર જંગલ.)

સતી ચંદ્રીકાને ઉંચકી જનારા માણસો અંધારી રાત્રીને લીધે હલોચંદના બગીચાનો રસ્તો ભુલી જઈને મોટા ભયંકર જંગલમાં આવે છે ને ત્યાં સતી ચંદ્રીકાના સત્યને માટે વીળનું ભગવાન સાપને! અવતાર ધારણ કરીને ઉંચકી જનારા માણસો પાછલ દોડે છે. સાપના ભયથી ઉંચકી જનારા માણસો ચંદ્રીકાને જંગલમાં પડતી મુકીને પોતાનો જીવ બચાવવા નાસી જાય છે, તે લોકોના ગયા પછી સાપ અદૃશ્ય થાય છે ને થોડીકવારે સતી ચંદ્રીકા નીચમાંથી જાગે છે.

સતી ચંદ્રીકા-હું આ ભયંકર જંગલમાં ક્યાંથી આવી અરેરે પરમાત્મા દુઃખી બાળાની ઉપર જરા કયા ધરીને બચાવ. આ ભયંકર જંગલ જોઈને મારૂં હૃદય ઘણું ગભરાય છે એવી રીતે વીચાર કરીને પોતાના દુઃખનું વર્ણન કરે છે.

સતી ચંદ્રીકા-

ગા. ૨૨

વન વગડામાં હું, ક્યાંથી આવી બાળા;
નથી કોઈની વસ્તી, હું પુછું કેને.—વન.

હશે કોઈ દુષ્ટ પાપી, દગામાં લાવ્યો અહીં મુજને;
પાપીઓથી પ્રભુ, ખચાવો આ બાળા.—નથી.
આમ છે જાડ જાડી, આમ છે ખડેર ખાડી;
ભયંકર બીકથી, હરું છું હું બાળા.—નથી.

ગાયન પુરૂ થયા બાદ ચંદ્રીકા મનમાં વીચાર કરે છે કે,
અહીં રહેતા બીક લાગે છેતો મારે અહીંથી કોઈપણ જગ્યાએ
જવું સારું છે કારણ કે એ પાપીઓ પાછા મારો કેડો લીધા
વગર રહેશે ત્યાં મારે પરમાત્મા કરે તે ખરૂં એમ કહીને
જાય છે. એટલામાં સામુથી લુટારાની ટોલી આવે છે ટોલીનો
મુખ્ય સરદાર જેરીમલ આવ્યો.

જેરીમલ—મારા વફાદાર માણસો આ નારીને પકડો.

સતી ચંદ્રીકા—દુષ્ટ ચંડાળ તું મને પકડનાર કોણ છે.

જેરીમલ—હું આ ભયંકર જંગલનો રાજા છું ને હમારો
એ ધર્મ છે કે હમારા જંગલમાં જે કોઈ આવે તેને
લુટી લેવા અગર મારી નાંખવા અને નારી આવે તેને
હમારા સીપાઈને સોંપી દેવી. અને મારા હુકમને માન
નહીં આપે તેને આ સમસેરથી યમદાર પોંચાડવી.
બોલ તું મારા સરણે થાય છે કે નહીં જલ્દી જુવાળ આપ.

સતી ચંદ્રીકા—સતી બાળા પોતાના સ્વામી સીવાય કોઈના
સરણે થઈ નથી ને થવાની પણ નથી સતી બાળાને
સંકટમાંથી બચાવવા સહાય કરનાર પરમાત્મા છે.

જેરીમલ—ઓ નાદાન કન્યા તું હાથે કરીને મોત કેમ માંગે
છે જો તું મારે સરણે થઈશ તો સુખી થઈશ ને નહીં
સરણે થાય તો આ કટારથી વગર મોતે મરીશ.

સતી ચંદ્રીકા—

ઓ કાલા માંના દુષ્ટ પાપી, તારી કટાર કામ આવશે નહીં;
ને સતીના આપથી યમદાર પોંચતો અર્ધસ.

જેરીમલ-હું જોઈ છું કે તારૂં સત્ય ત્યાં તારો પરમાત્મા તને
કેવી રીતે બચાવે છે એમ કહી પોતાની કટાર લઈ સતીને
મારવા જાય છે. એટલામાં સતી બાળા પોતાના સત્યથી
કારા કર્મ કરનારને કેવી સજા થાય છે તે પ્રત્યક્ષ બતાવે છે.

અંદ્રીકા—જો પાપી તારા જેવા કારા કર્મ કરનારાને સજા
આવી થાય છે. જેરીમલ ત્યાં સરવે સીપાઈઓ સજાનો
ચીતાર જોઈને સતી અંદ્રીકાને પગે પડે છે ને સતી બાળાને
નખના વચનો કહ્યા તેની જેરીમલ બે હાથ જોડી માફી
માંગે છે. ને સરવે કહે છે કે જય. જય. સતી અંદ્રીકાનો જય!

અંક ૩ જો.

પ્રવેશ ૧ લો.

(સ્થળ નથુચંદની બેઠક)

ચોગીના શ્રાપથી પેસાથી દુઃખી પામેલો નથુચંદ ઘણા
વીચારમાં બેઠેલો છે ત્યાં પટાવાલો આવે છે.

પટાવાલો.—નથુચંદને રૂની ગાંસડીઓના સદ્દામાં જોટ ગઈ
તેનો તાર આપીને જાય છે.

નથુચંદ—તાર વાંચી અંદર જુવે છે તો રૂની ગાંસડીઓના
સદ્દામાં રૂ. ૨૪૩૭૦૦૦) જોટ ગઈ છે જોટ પેટેના
રૂપીયા તાકીદે ભરવા માટે આડતીઓ ઘણીજ ઉતાવળ
કરે છે તે વાંચી નથુચંદ બહુજ વીચારમાં પડી જાય
છે એટલામાં જ્યંતીલાલ આવે છે.

જ્યંતીલાલ-પીતાજી આજ રોજ તમે બહુ ઉદાસમાં બેઠેલા જણવો છે તેનું કારણ શું છે, તે મને સમજાવશો.

નથુચંદ-બેટા જ્યંતીલાલ આજ રોજે ફની ગાંસડીઓના સદ્દામાં ૨૪૩૭૦૦૦) નુકશાની ગઈ છે તેનો તાર હમણા આંચો છે ને માંગનાર આડતીયાઓ પૈસાની બહુજ ઉતાવળ કરે છે ને આપણે માંગનારના ફપીયા તાકીદે નહીં આપીએ તો આપની ઇજ્જતને ખટો લાગશે.

જ્યંતીલાલ-પીતાજી ઇજ્જત આપણી નહીં જાય તેવો ઇલાજ બતાવો તો હું તે કરવા તૈયાર છું.

નથુચંદ-તારા નવા સસરા ઘણા દ્રવ્યવાન છે તેથી તું તારા સસરા હલોચંદને ત્યાં જઈને કહેજે કે હમણા હમારે પૈસાની બહુ જરૂર છે માટે હાલમાં ૧૦) લાખ ફપીયા ઉછીકા તરીકે આપો તમારા ફપીયા થોડી મુદતમાં ભરી દઈશું.

જ્યંતીલાલ-પીતાજી તમારૂં વચન સીરપર ચડાવી હું ફપીયા મારા સસરાના ત્યાંથી તાકીદે લઈને આવું છું હવે તમે અહીંથી જમવા જાવ રસોઈ તૈયાર છે.

નથુચંદ-જમવા ગયા બાદ જ્યંતીલાલ મુરખનું વર્ણન કરે છે

જ્યંતીલાલ- ગા. ૨૩

મુરખો મુખમાં મકલાતા,
સંકટમાં બહું તે મુઝાય.—મુ.

મુખ વૈભવો સહુ ચહે, સંકટનો નહીં વીચાર;—૨
શા કામ ભકતી સહુ કરે, નીચ કામનો નહીં વીચાર.

મુખમાં દેવાના દરમન થાતા,
સંકટમાં બહું તે મુઝાય.—મુ.

પ્રવેશ ૨ જો.

(સ્થળ શેઠ હલોચંદની બેઠક.)

હલોચંદદાસ ત્યાં ધર્મ પત્ની વનીતા બંને જણા પોતાના ખાનગી હોલમાં બેઠા છે. ત્યાં રાવ આવે છે.

રાવ—તમારા જમાઈ જ્યંતીલાલ આવ્યા છે ને તે તમને મલવા માંગે છે.

હલોચંદદાસ—અહીં બોલાવી લાવ.

રાવ—જેવી આજ્ઞા કહી જ્યંતીલાલને બોલાવી લાવે છે.

હલોચંદ—જ્યંતીલાલને માનથી બોલાવી ખુરસી આપી બેસાડીને પુછે છે. કેમ તમારે હમારું શું કામ છે.

જ્યંતીલાલ—મારા પીતાજીને હાલમાં રૂનાં સદામાં ખોટ ગઇ છે ને માંગનારા બહુજ ઉતાવળ કરે છે તેથી તમારી પાસે રૂસ લાખ રૂપીઆ ઉછીકા તરીકે લેવા આવ્યો છું.

હલોચંદ—નથુચંદનું આગલનું અભીમાન જોઇને બોલી ઉઠ્યો.

શેર.

જ્યાં મુઘી તારા આપની, પૈસાથી ઇજ્જત જશે નહીં;
ત્યાં મુઘી દુષ્ટ હંકારીનો, અભીમાન ઉતરશે નહીં.

હું તમને તેમજ તમારા પીતાને બીલકુલ પૈસા ધીરનાર નથી.

જ્યંતીલાલ— શેર.

આવા સંકટ વખતે તું ઉછીકા પછસા આપશે નહીં,
તો તારી પુત્રીને હું બીલકુલ ધરમાં રાખીશ નહીં;

હલોચંદ— શેર.

સતી બાળાને રહસતી કરી, બીજી રહસતી કરવા તૈયાર થયો;
ખરેખર હંકારીના હંકારનો ખલો, યોગી આપવા તૈયાર થયો.

તારા પીતાના કરેલા કર્મનો બદલો લોગવો અને જણા
લોગવો ભલે મારી પુત્રીને નહીં થકે તેની શ્રીકર નહીં પુત્રીને
સહાય કરનાર પરમાત્મા છે. હું તને જમાઈ જાણીને લલાને
માટે કહું છું કે સતીબાળા ચંદ્રીકાને તું સોધી કાઢ તે તને
સહાય કરશે.

જ્યંતીલાલ-સસરાજીના કટા વચન સાંભળ્યાથી ઉત્કેશચંદ્રો
પોતાની પહેલી પરણેલ ચંદ્રીકાને સોધવા જાય છે.

પ્રવેશ ૩ જો.

(સ્થળ ફરીયા કીનારો.)

સતી ચંદ્રીકા તથા ભુટારાઓ નવકામાં બેસી ફરવા નીકળ્યા છે

ચંદ્રીકા-

ગા. ૨૪

કર્યા કર્મનો પ્રકાસ ભુટારા, — કર્યા.
તારી નૌકા દુખવા નહીં કહું. — ૨.
ભુટારારે સતી કહે છે;

જેરીમલ-

હર્યા જો લખચાર, — સતી દેવી હર્યા.
વનના જનવરો માર્યા; — ૨ સતી દેવી ભુટારો કહે છે.

ચંદ્રીકા-

હું બાળા સતી નાર, — ભુટારા. — હું
તારા પાપ મુક્ત કરીશ હું. — ભુટારારે. — સતી કહે છે

જેરીમલ-

ધન દાલત ભુટી. મેં, દેવી. — ધન.
યમદાર લોકોને પોંચાડીયા-સતી દેવીરે. — ભુટારો કહે છે

ચંદ્રીકા-

નહીં ચીંતા કર ભાઈ તું. પાપી. — નહીં.
રહાય કરીશ સતીના સત્યથી, ભુટારારે. — સતી દેવી.

માયન પુર થયા બાદ પેસાથી દુઃખી થયેલો જ્યંતીલાલ સતી ચંદ્રીકાને સોંપવા આવે છે. આવતો જોઈને સતી નોકાને કીનારે લાવે છે.

જ્યંતીલાલ-

ગા. ૨૫

અંધો જો આંખ તું ફરી ફરીથી જોયું નથી,
સતી શ્રીના વીરોગથી હું હવે થયો દુઃખી.
મારી પત્ની તું, ક્યાં રહીતી હશે.—૨.

જંગલો સોંધી થાક્યો,

મને પ્યારી તું નહીં મળી.—૩.

આ તારો સ્વામી તને બહુ યાદ કરે,

પ્યારી તું નહીં મળવા શકી, તારો પતી આપઘાત કરે.—૪.

બહાલી કટાર હું તારૂં ઘણું વખત થયા જતન કરતો હતો.
મેં મારી કમરે લટકાવી રાખતો હતો પણ આવખતે તું મારી
ઉપર દુશ્મનગીરી ફેલવીને મને હમણાં કતલ કર.

સતી ચંદ્રીકા-જ્યંતીલાલ જેવો કટાર પોતાની કાયામાં મારી
આપઘાત કરવા તૈયાર થયો તેવીજ સતી બાળા બોલી
ઉઠે છે. તમે કોણ છો, ને અહીં દરીયા કીનારાપર આપ
ઘાટ કરવા તૈયાર કેમ થયા છો.

જ્યંતીલાલ-હું જોદેશના શાહ નયુચંદનો પુત્ર છું ને મારૂં
નામ જ્યંતીલાલ છે. મેં મારી સતી શ્રીને ઘરમાંથી
ઢાલી મુકી હતી ને બીજી પરણ્યો હતો તે વખતે મને
ત્યાં મારા પીતાને યોગી શ્રાપ દઈ ગયા હતા તેથી હું
પેસાથી દુઃખી થયો છું ને મારા પીતાની ઇજાજત જવાને
બહલો ત્યાં સતી શ્રી નહીં મળવાને લીધે આપઘાત
કરવા તૈયાર થયો છું.

સતી ચંદ્રીકા-જ્યંતીલાલને શાંતી આપી પહેલાં આપેલી
શીમલી વીટી જ્યંતીલાલને પાછી આપે છે ને કહે છે કે,

આ બીટી ગીરા મુકીને તમારૂં કામ સમાવી લેજો તમારૂં
કામ પુરૂં થયા પછી આજથી ૧) માસે આ જગ્યાએ
એ બીટી પાછી આપવા આવજો ને તારી સતી શ્રી થોડા
વખતમાં મલશે એમ કહી જ્યંતીલાલને બીટી આપી
વીદાય કરે છે. ત્યાર બાદ સતી ચંદ્રીકા ત્યાં હુટારાઓ
હરીયાની મુસાફરી કરવા જાય છે.

પ્રવેશ ૪ થા.

(સ્થળ રૂક્મણીના ખાનગી રૂમ.)

રૂક્મણી પોતાના ખાનગી રૂમમાં બીચારમાં બેઠેલી છે. પ્રફુલ
બંસીલાલને પરણવાનો વીચાર કરીને ચુકતી પુછવા ત્યાં આવે છે.

પ્રફુલ.—તમારા બાઈ બંસીલાલે મને પરણવાનું વચન
આપ્યું છે તેમનો મેલાપ તમો મને કરી આપો તો
આરૂ તમારા બાઈએ મને ચારમાં ગુલતાન બનાવી દીધી
છે, માટે તેમના વીના મને ચેન પડતું નથી. ત્યાર બાદ
રૂક્મણીના ખાનગી રૂમમાંથી બંસીલાલની છબી લઈને
તે છબીપર મોહીત થઈને પ્રફુલ પ્રેમીનું ગાયન શાય છે.

પ્રફુલ.—

ગા. ૨૬

મને લાગી માયા તારીરે.—પ્રીતમભ.

આકાશે તારા ચલકે છે વીજળી,

મને તેરી છબી સોહરે.—પ્રીતમભ.

માર મુગટ ધારી કૃષ્ણ બીરાજે,

મને મુરતી તેવી સોહરે.—પ્રીતમભ.

રૂક્મણી—તમો ગલરાઓ છો શા માટે હું મારા બાઈના તમારી
સાથે મુખેથી લગ્ન કરવા આવતી કાલે હમામાં તેમને
તેરી તમારા મકાને આવીશ ને હું મારા હાથે લગ્ન
કરી આપીશ.

પ્રકૃત—

ગા. ૨૭

જોખનીયું મસ્તાન બન્યું છે આજ,
 ગાંધીયું થઈને જોલા ખાય.—જો.
 રસે ઉભરાવે હૃદયમાં રેલાવે,
 મદન અગમાં બહુ અકલાય.—જો.
 મનમાં મુઝાવે મનમાં છુલાવે,
 પ્રેમી વીના ફીલ માફ મુઝાય.—જો.

રૂઝમણી—પ્રકૃતને શાન્ત પાડી બંને પ્રકૃતને ત્યાં ભય છે.

પ્રવેશ પ મો.

સ્થળ સરીયામ રસ્તો.)

નથુચંદ પેસાની ફીકરમાં ગાંડો થએલો હાય પસા હાય
 પેસા એમ પોકારતો ઉભો છે, ને ત્યાં જ્યંતીલાલ આવે છે.
 નથુચંદ—બેટા જ્યંતીલાલ તને ગયાને ઘણો વખત થયો પણ
 તું રૂપીયા લાવ્યો કે નહીં.

જ્યંતીલાલ—પીતાજી મારા સસરાએ રૂપીયા આપવા ના કહીને
 ઉલટા નબળા શબ્દો કહ્યા ત્યારે દરીયા કીનારે જઈને
 મને બહું બોલું લાગવાથી હું આપઘાત કરવા તૈયાર
 થયો હતો ત્યાં છુટારા ત્યાં કોઈ સતી શ્રી આવી
 પોંચ્યા ને સતી શ્રીએ આ કીંમતી વીટી આપીને કહ્યું
 કે આ વીટી ગીરો મુકીને તારૂં કામ સમાવી લેજે ને
 તારૂં કામ પુરૂ થયા બાદ એ વીટી પાછી આપવા આવશે.

નથુચંદ—એ વીટી ક્યાં છે ને તને કંઈ જગ્યાએ પાછી આપી
 જવાનું કહ્યું છે.

જ્યંતીલાલ—દરીયા કીનારે એ છુટારા ત્યાં સતી શ્રી મલશે
 ત્યાં આપણે વીટી પાછી આપવા જવાનું છે.

નથુચંદ—હીક છે તું હવે ઘેર જા હું આવું છું.

જ્યંતીલાલ—પીતાજી ના કહેવાથી મકાન ઉપર જાય છે.

નથુચંદ—ઘણો વખત થયા આપણા દેશના મહારાજા નીલામ્બરદેવ એ લુટારાઓને સોધ છે માટે આ ઘાટ હીક આવ્યો છે હું મહારાજા પાસે જઈને એ લુટારાઓની સઘળી હકીકત કહીશ તો આપણને ભારી ઇનામ મલશે ને આ કીંમતી વીટી આપણે પાછી આપવી પડશે નહીં એમ મનમાં વીચાર કરી મહારાજા પાસે જાય છે.

પ્રવેશ ૬ થો.

(સ્થળ મહારાજાની ખાનગી બેઠક.)

મહારાજા નીલામ્બરદેવ પોતાના ખાનગી હોલમાં બેઠા છે ત્યાં પોલીસ આવે છે.

પોલીસ—સલામ કરીને કહે છે કે આપણા દેશના શા. નથુચંદ શેઠ તમોને મલવા માંગે છે.

નીલામ્બર—સતવર પ્રવેશ કરાવ.

પોલીસ—જેવી આજ્ઞા કહી નથુચંદ શેઠને રૂમમાં પ્રવેશ કરાવે છે.

નીલામ્બર—નથુચંદ શેઠ પધારો એમ કહી પોતાની પાસે બેસાડે છે ને પુછે છે કે તમારે હમણા મને મલવાનું શું કારણ છે.

નથુચંદ—તમોને તે દીવસે જંગલમાં લુટારાઓ મારવા તૈયાર થયા હતા તેનો પતો મને મળ્યો છે ને સતી સ્ત્રીના કહેવાથી તે લોકોએ લુટારાનો ધંધો કરવો જોડી દીધો છે ને સતી સ્ત્રી પણ તેની સાથેજ છે તેની ખબર કહેવા હું આવ્યો છું.

નીલામ્બર—નથુચંદ એક બુટારાઓની બેઠક કંઈ જગ્યાએ છે તેનો પતો તમોએ મેલવો છે.

નથુચંદ—હા, તેની મને ચોકસ ખબર છે પણ તમો લશ્કર તૈયાર કરીને મારી સાથે ચાલો તે લોકોની બેઠક આગલ જઈને તમારે-ઘેરો ઘાલી દેવો.

નીલામ્બર—ચાલો ત્યારે હું આવવા તૈયાર છું ને માફ લશ્કર તાકીદે તૈયાર કરાવું છું એમ કહી પોલીસને પોઠાર છે પોલીસ આંખ પછી કહે છે કે આપણા લશ્કર ખાતાના સેનાધીપતીને ખબર આપો કે લશ્કર તૈયાર કરીને ફરીયા કીનારાપર આવો.

પોલીસ—જેવી આજ્ઞા કહીને જાય છે.

નથુચંદ—ત્યા નીલામ્બર વાતો કરતા કરતા ફરીયા તરફ જાય છે.

પ્રવેશ ૭ મો.

(સ્થળ લશ્કરને શીખામણ.)

નીલામ્બર, તથા નથુચંદ, લશ્કર બુટારાઓને પકડવા તૈયાર થઈને બધા આવે છે.

નીલામ્બર—સેનાધીપતી હું ત્યા નથુચંદ એક બાબુપર ઉભા રહીએ છું ને તે બુટારાઓ તથા સતી સ્ત્રી બધા બેઠલા હોય તે વખત ત્યાં આવી તમારે એકદમ ઘેરો ઘાલી દેવો.

સેનાધીપતી—જેવી આજ્ઞા કહીને બધા બુટારાઓને પકડવા લશ્કર લઈને જાય છે તેમજ નીલામ્બર તથા નથુચંદ એક બાબુએ કુપાઈ રહે છે.

પ્રવેશ ૮ મો.

(સ્થળ દરીયા કીનારો.)

ચંદ્રીકા—

ગા. ૨૮

કલજીગ આંખો ખોટા ભાઈ.—૨

હવે કરી દ્યો સત્ય કમાઈ.....ક.

મુકી દ્યોને મોંની ખડાઈ, નામ ભણ દ્યો હરીહરી;

દયા દાન સૌ સનેહે ધરતા, તજે પાપ અભીમાન.

જગત ધણીનું સમરણ કરતા,—૨.

થશે કાયાનું કદ્યાણુ—૨.

ભજે ભગવાન, તજે અભીમાન. ૨.—ક.

ભજન પુરું થયા બાદ સતી શ્રી સરવે હુટારાઓને સીખામણુ દે છે કે તે દીવસે મેં જે માણસને વીટી આપી હતી તે માણસે પોતાના પીતાને ખરેખરી વાત કહી દીધી હશે તે પાપી વીટી પાછી નહીં આપવા ખોટી દાનતથી દેશના રાજાને મલવા ગયો હશે રાજા તમો સરવે હુટારાઓને દગામાં પકડવા આવશે માટે તમો સરવે ભાઈઓ ચેતીને રહેજો એવી રીતે હુટારા ત્યા સતી શ્રી વાતો કરે છે એટલામાં નીલામ્બરના લશ્કરના સરવે માણસો આવી ઘેરો ઘાલી દે છે ને બોલવા લાગ્યા કે પકડો, એટલું સાંભળતા જેરીમલ બોલી ઉઠ્યો.

જેરીમલ—કોણ છે પાપી પકડનાર, એટલી ગર્જના કરતામાં સરવે પોલીસો જેરીમલની ધારતીથી પાછા હટી ગયા ને હુટારાના શબ્દો સાંભળી નીલામ્બર ત્યાં આવ્યો.

જેરીમલ—તું કોણ છે ને અહીં કેમ આવ્યો છ.

નીલામ્બર—હું ગોડ દેશનો રાજા છું તે તમોને પકડવા આવ્યો છું માટે તું શરણે થાય છે કે નહીં જુલાબ આપ.

જેરીમલ-રાજા હું તને પુછું તેનો પહેલા જુવાળ આપ.

નીલામ્બર-તારે જે પુછવું હોય તે પુછી દે તેનો હું જુવાળ આપુ છું.

જેરીમલ—તે દીવસે હમોએ તને જંગલમાં ઘેર્યો હતો તેના વીધે હું સાફી માગું છું ને બીજુ પુછું છું કે હમો ઇન્સાફ માંગીએ તેનો વીશ્વુ લગવાનનો હર રાખીને હું તમે હમને અદલ ઇન્સાફ આપવાનું વચન દોલ સાથે આપશો, તો હમો બધા વગર તકરારે તમારે શરણે થઈશું ને હમોને અદલ ઇન્સાફ નહીં આપશે તો હમો સરવે જણા તારી સાથે યુદ્ધ કરવા તૈયાર થઈશું મેં જે પુછવું તેનો તાકીદે જુવાળ આપ.

નીલામ્બર-ભાઈ હું તમોને દેવ દોડાનો હર રાખીને કહું છું કે તમો માગશો તેનો ખરો ઇન્સાફ આપીશ. ને ઇન્સાફ આપવાને બદલે હું મારે હાથે વચન આપુછું તે હું સત્યથી પાલીશ.

જેરીમલ-તારો અદલ ન્યાય જોઈને હમો બધા ઘણા ખુશી થયા છીએ ને તારે શરણે હમણા થવા તૈયાર છે એમ કહી સરવેજણા નીલામ્બર મહારાજાની રાજગાદીમાં ઇન્સાફ માટે જાય છે.

પ્રવેશ ૯ મો.

~~~~~

(સ્થળ પ્રફુલ્લના સગ્ન.)

રૂઝમણી પોતાના ભાઈ બંસીલાલને દગ્ગામાં તેડી પ્રફુલ્લને ત્યાં જાય છે. પ્રફુલ્લ ઘરમાં નહીં હોવાથી પોતાના ભાઈને બેસાડી

પ્રફુલ્લને સોધના જાય છે ને પછીથી પ્રફુલ્લને એખલી મોકલે છે.
ખંસીલાલ—પ્રફુલ્લ તું અહીં કેમ આવી છે.

પ્રફુલ્લ—તમેએ તે દીવસે જે વચન આપ્યું છે તેની તમારી
પાસે માંગણી કરવા આવી છું.

ખંસીલાલ—તું મારી મારી પાસે શું માંગવા ચાહે છે.

પ્રફુલ્લ—હું તમારી સદાની પત્ની થવા માગું છું.

ખંસીલાલ—જરા મનમાં ગભરાયો.

પ્રફુલ્લ—પ્રાણનાથ તમે ગભરાઓ છો શા માટે તમારે મને
તમારી પત્ની તરીકે રાખવાનો વીચાર નહીં હોય તો
આ તમારૂં વચન પાછું લ્યો.

ખંસીલાલ—જગતમાં સરવેને માટે જીજ્ઞાસ એક છે તેમજ
સુધીમાં રાત્રીને માટે ચંદ્રદેવ એક છે મેં તને વચન
આપ્યું છે તે સત્યથી પાલીશ ને હું આજથી તારો
સ્વામી થઈ ચુક્યો છું.

પ્રફુલ્લ ત્યાં }
ખંસીલાલ } —

ગા. ૨૬

પ્રીતમજી તમે છો હમારા
હું છું તમ ચરણની દારા
રસ ભરેલી પ્રીતીની પ્યાલી.—૨.
તમે પીયો સ્વામીજી હમારા.—હું

આપેલું વચન પાલીને, હું તારો થયો સ્વામી;
તું મારી હવે પ્યારી, હું તારો થયો પ્રેમી.
તું રસીક નયનની કેમલ વયતી
મને પાવો પ્રેમતા પ્યાલી.—૨.
મારી રસીક રસીલી દારા.—પ્રી.

ગાયન પુરૂં થયા બાદ ત્યાં ફક્ત જી હાર લઈને આવે છે ને બંસીલાલ તથા પ્રફુલ્લને લગ્ન વીધીથી સદાને માટે હાથ મેલાવ કરે છે ને બંને જણાને હાર પહેરાવે છે ને ત્રણેજણા કચેરીમાં ઇન્સાફ આંબળવા બંધ છે.

પ્રવેશ ૧૦ મો.

~~~~~

ગા. ૩૦

બારાંગતા—ફમજુમ...ફમજુમ કરતી આવે છે માયા,
રસ ભરેલી યોવન ઘેલી લચકાવે કાયા.—ફ.
પુરૂં સૌ પ્યારીની માયામાં લપટાયા,
જોખન ખોલેલું જોઈને માનવો ફસાયા;
છતનન...છતનન નાચતી આવે છે માયા.

નાચ પુરૂં થયા બાદ પોલીશને કહે છે. કે
નીલામ્બર-પોલીસ પ્રફુલ્લે જે પેટીમાં બે માણસો પુરીને
મોકલ્યા હતા તે માણસોને અહીં લાવ.

પોલીસ—જેવી આજ્ઞા કહીને પેલા જમાદાર તથા પોલીસ
પટેલને તેડી કચેરીમાં આવે છે.

નીલામ્બર-પ્રફુલ્લ આ બંને પુરૂં પોને પેટીમાં પુરી કેમ મોકલ્યા
હતા, ને એ લોકોને તું કેવો ઇન્સાફ આપવા માંગે છે.

પ્રફુલ્લ—મારી યુવાન કાયા હોવાથી એ લોકો મને પ્યારને
માટે બહુ સતાવતા હતા તેથી મેં એ લોકોને ઠગાથી
પેટીમાં પુરી તમારી પાસે મોકલ્યા હતા, એ લોકોને
હું જેવી રીતે ઇન્સાફ આપવા માગું છું કે મને ત્યા
મારા સ્વામી બંસીલાલને પગે લાગે ને એમ કહે કે

હમો આજથી પારકી સ્ત્રીઓ ઉપર ખોટી દાનત નહીં
રાખીએ એવી રીતે મારે એ પાપીઓને ઇન્સાફ આપવો છે.

નીલામ્બર-પ્રકુલ તારો ઇન્સાફ સાથો છે, તેમજ જમાદાર
તથા પોલીશ પટેલને કહે છે કે, પ્રકુલે કહ્યું તે પ્રમાણે
કહીને માફી માંગો જમાદાર, તથા પોલીશ પટેલ,
પ્રકુલના કહેવા પ્રમાણે કહીને માફી માંગે છે.

નીલામ્બર-મીસ્તર, જેરીમલજી તમે હમારી પાશે થું
ઇન્સાફ માંગો છો.

જેરીમલ-સતી દેવી ચંદ્રીકાના પુનઃપ્રતાપે હમોએ કરેલા કર્મના
પાપો મુક્ત થયા છે, ને હું પોતે સતીદેવીના તરફથી
ઇન્સાફ માગું છું કે, દુષ્ટ હંકારી નથુચંદે પોતાના પુત્રની
સાથે સતીદેવીના લગ્ન કર્યો હતા. તે લગ્નમાં કોઈ બાબતમાં
તકરાર થવાથી એ દુષ્ટ પાપીએ સતીબાળાને રહેવા દેતો
ન હતો એના ઇન્સાફ બદલ હું કહું છું કે એ દુષ્ટ
પાપી પોતે કરેલા ગુના માટે સતીબાળાને પગે પડે ને
પોતાના હાથે પોતાના પુત્ર જ્યંતીલાલના સતી ચંદ્રીકાના
હાથ મેલાપ કરી આપે.

નથુચંદ-એ છીનાલને હું પગે પડનાર નથી તેમજ હું મારે
હાથે એના મારા પુત્ર સાથે લગ્ન કરીશ નહીં કારણ કે
એ બાઈ બરાબ ચાલતી છે.

સતી ચંદ્રીકા-હે પરમાત્મા હું જો બરી સતી હોય તો આ
વખતે દરબારમાં આવીને પાપીના મોઢા કાઢા કરજો. આ
વખતે તારી બાલા બહુ સંભાલે છે માટે દુષ્ટપાત્રી
બાલાને રહાવ કરો.

વીશ્નુ—સતીના ખરા સત્યને લીધે જમીન ફાડી ત્યાં નીકળે છે ને દુષ્ટ ચંડાલને કહે છે કે, સતી ચંદ્રીકા જન્મથી સતી છે માટે જેરીમલના કહ્યા પ્રમાણે પગે લાગી તારા પુત્રના તથા સતી ચંદ્રીકાના હાથ મેલાપ કરી આપ.

નથુચંદ—વીશ્નુના કહ્યાથી સતીને પગે લાગી પોતાના પુત્રની સાથે હાથ મેલાપ કરી આપે છે.

વીશ્નુ—સતી ચંદ્રીકા હવે હું જાઉં છું તારે માફ જે કંઈ કામ હોય તે પૂછી લે.

સતી ચંદ્રીકા—મહારાજ મારી સાથે રહેનાર જેરીમલ તથા તેના સરવે માણસોના કરેલા પાપો મુક્ત થાય, તથા મારા સ્વામીજીનું કરેલું કૃત્ય મુક્ત થાય, તથા મને સો પુત્ર થાય તથા મારા સસરાની નખલી બુદ્ધિ આજથી પક્ષટાય જાય, ને હું તમોને જે વખતે યાદ કરું તે વખતે આવવું.

વીશ્નુ—સતીબાલા તારા કહેલા વચનો ફતીબુધ થશે ને તું મને યાદ કરે તે વખતે હું તારી પાશે આવવા આજથી બંધાઉં છું એ વચન હું સત્યથી પાલીશ. યથારતુ એમ કહી વીશ્નુ લગવાન ચાદશ્ય થાય છે.

નીલામ્બર—જેરીમલ તમો તમારા સરવે માણસો સાથે મારી રાજગાદીમાં રહો ને તમો પોતે લશ્કરના સેનાધીપતીનો હક સોગચો.

જય જય સતી દેવીનો સદા જયકાર,
 સત્યના માટે વીરુ' સદાના આધીન;
 દેવલોકો બંધાયા સત્યના તાણે હીન,
 જય જય સતી શંદીકાનો સદા જયકાર.

માલીકે સર્વ હમ્મ સ્વાધીન રાખ્યા છે. માટે
લેખીત રત્ન સીવાય કોઈએ આ નાટક ક
હે સજવાવણું, અને છાપણું કે છપાવણું

શ્રી “ યશવિલાસ ” પ્રીન્ટીંગ પ્રેસમાં
નરોત્તમદાસ ગોવિંદરામે છાપી,
કેવ કોઠી આગળ, — ભરૂ

